

บทที่ ๒

ระ เียบบวิธีวิจัย

๒.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ก. เพื่อศึกษาลักษณะของอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การผลิต ธุรกิจ และสภาพเศรษฐกิจ สังคม ในหมู่บ้านที่ประกอบการอุตสาหกรรม
- ข. เพื่อศึกษาบทบาทของอุตสาหกรรมหมู่บ้านในด้านการจ้างงานและการเปลี่ยนแปลงด้านรายได้ และสังคม ของครัวเรือนที่ประกอบการหรือทำงานในอุตสาหกรรม
- ค. เพื่อศึกษาปัญหา และข้อจำกัดของอุตสาหกรรมแต่ละประเภท รวมทั้งความความก้าวหน้า ศักยภาพ และแนวโน้มในการพัฒนาอุตสาหกรรมเหล่านั้น
- ง. เพื่อหาแนวทาง การพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมและพัฒนาชนบทในภูมิภาคนี้ต่อไป

๒.๒ สมมติฐานการวิจัย

- ก. ระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่ประกอบการ ทำเลที่ตั้ง สภาพเศรษฐกิจ สังคม ของหมู่บ้าน รวมทั้งความสามารถในการติดต่อกับผู้ขายและผู้บริโภคนอกหมู่บ้านของผู้ประกอบการ
- ข. อุตสาหกรรมหมู่บ้านมีศักยภาพในการสร้างบทบาทการจ้างงาน การสร้างรายได้ ให้กับชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นการช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านและลดความต้องการเคลื่อนย้ายแรงงานไปหางานทำนอกหมู่บ้านได้ด้วย
- ค. อุตสาหกรรมหมู่บ้านสามารถพัฒนาได้โดยการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงในการผลิตระหว่างอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในเมืองและอุตสาหกรรมขนาดเล็กในชนบท รวมทั้งการปรับปรุงการผลิต การออกแบบ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
- ง. การพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้านเป็นการพัฒนาจากระดับล่าง ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวทางการพัฒนาชนบทที่มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการช่วยเหลือตนเอง

๒.๓ ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยนี้มุ่งศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชนบทที่เหมาะสมโดย
ใช้แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้าน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างงานและยกระดับรายได้
ของประชาชนในหมู่บ้านชนบท อันจะนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบท หาก
ชาวชนบทมีรายได้เพียงพอ ก็จะสามารถปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของพวกเขา
ได้ ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในแนวทางนี้ การวิจัยจึงจำกัดขอบ
เขตการศึกษาที่อุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ถึงแม้จะ
ต้องศึกษาความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมใหญ่และสภาพเศรษฐกิจในเมืองบ้าง แต่ความมุ่ง
หมายแท้จริงก็เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในหมู่บ้านชนบทเป็นหลัก

๒.๔ การคัดเลือกพื้นที่เก็บข้อมูล

จากวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยที่กำหนดไว้ การคัดเลือกพื้นที่และการวางแผน
การเก็บข้อมูลจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ ๓ ประการ เพื่อให้ได้ข้อมูลการวิจัยเป็นไป
ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว หลักเกณฑ์ ๓ ประการได้แก่

ก. พื้นที่ที่จะคัดเลือกเพื่อทำการศึกษา ควรเป็นหมู่บ้านในชนบทที่ค่อนข้างจะห่าง
ไกลความเจริญเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาชนบท

ข. การศึกษาวิจัยมุ่งที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นทางเลือกในการ
สร้างรายได้ในชนบท ดังนั้นพื้นที่ที่คัดเลือกควรเป็นพื้นที่ที่มีอุตสาหกรรมหมู่บ้านประกอบการอยู่
แล้ว โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เพื่อให้สามารถศึกษาถึงลักษณะ เงื่อนไข สภาพ
แวดล้อม รายได้ผู้ประกอบการ รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น

ค. อุตสาหกรรมที่คัดเลือกเพื่อศึกษา ควรเป็นภาพรวมของประเภทอุตสาหกรรม
มากกว่าลักษณะเฉพาะรายอุตสาหกรรม เพราะการวิจัยมิได้มุ่งพัฒนาเฉพาะรายอุตสาหกรรม
แต่มุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นรายประเภท ดังนั้นอุตสาหกรรมที่ศึกษาควรเป็น
อุตสาหกรรมที่เป็นตัวแทนของแต่ละประเภท

สำหรับเหตุผลในการกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ทั้ง ๓ ประการดังกล่าว
ข้างต้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. เนื่องจาก โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่(ร้อยละ ๘๐) ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อันได้แก่ นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร อุตสาหกรรมในต่างจังหวัดซึ่งมีเพียงร้อยละ ๒๐ ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกษตร(โรงสีข้าว, โรงงานน้ำตาล ฯลฯ) อุตสาหกรรมประเภทอื่นยังมีน้อยมาก และส่วนใหญ่ยังมีขนาดเล็ก ใช้เทคโนโลยีต่ำ มีศักยภาพในการแข่งขันกับอุตสาหกรรมในส่วนกลางไม่มากนัก นโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมามีได้แบ่งแยกการส่งเสริมที่ชัดเจนระหว่างอุตสาหกรรมเมืองและอุตสาหกรรมหมู่บ้าน ไม่มีนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรมหมู่บ้านอย่างเด่นชัด ดังนั้น อุตสาหกรรมที่มีทุนมากจึงมักตั้งอยู่ในเมืองหรือใกล้ตัวเมือง เพราะมีสาธารณูปโภคสมบูรณ์กว่า การส่งเสริมอุตสาหกรรมต่างจังหวัดก็มุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท มีจำนวนอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมน้อยมากที่ตั้งในเขตชนบท นอกจากนั้นอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นใหม่ๆก็ยังคงมุ่งใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีมากกว่ามุ่งใช้แรงงาน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็หมายความว่า นโยบายของรัฐบาลในอดีตเกี่ยวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมต่างจังหวัดมิได้ช่วยลดความยากจนในชนบทมากนัก เพราะอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมมิได้ดูดซับแรงงานชนบทหรือเพิ่มการจ้างงานให้ชาวชนบทดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นยังมิได้ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานเพราะไม่มีงานเพียงพอสำหรับประชาชนในเขตชนบท ดังนั้นการศึกษาวิจัยจึงกำหนดเป้าหมายที่ชนบท(หมู่บ้านชนบทที่ห่างไกลความเจริญ)ตามเกณฑ์ข้อ ๑ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชาวชนบทจริงๆ มิใช่ให้เกิดประโยชน์เพียงแค่ชาวต่างจังหวัด แต่ชาวต่างจังหวัดนั้นเป็นคนในเมืองแทนที่จะเป็นคนในชนบท

๒. เกณฑ์ข้อกำหนดประการที่สองที่เกี่ยวกับขนาดของอุตสาหกรรม ที่มุ่งศึกษาขนาดเล็ก เป็นเพราะภาคตะวันออกเฉียงเหนือประชาชนในหมู่บ้านชนบทค่อนข้างมีรายได้น้อย อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นส่วนมากก็จะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือหัตถอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ทั้งนี้เพราะเงินลงทุนมีไม่มากนัก และอุตสาหกรรมเหล่านี้ก็มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนารายได้แก่ประชาชนในหมู่บ้านชนบทมากกว่าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ถึงแม้จะมีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในภูมิภาคนี้หลายรายแต่ก็มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมขนาดเล็ก หากการศึกษามุ่งไปที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผลการวิจัยที่นำไปสู่การพัฒนาในอนาคตก็จะนำพาประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนานั้นให้ตกอยู่ในมือผู้ประกอบการที่มีเงินลงทุนและศักยภาพในการพัฒนาได้ด้วยตัวเองอยู่แล้วมากกว่าคนจนในหมู่บ้านชนบท การศึกษาเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ยังไม่มีศักยภาพในการแข่งขันมากนักและมีจำนวนมากมาย กับทั้งชาวชนบทมีโอกาasเป็นเจ้าของกิจการประเภทนี้ได้มากกว่า จึงน่าจะมีประโยชน์กว่ามาก

๓. เกณฑ์ประการที่สาม ที่กำหนดคัดเลือกอุตสาหกรรม ที่จะสามารถเป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมอื่นในประเภทเดียวกันเพื่อทำการศึกษา เพราะการศึกษามีระยะเวลาในการศึกษาไม่มากนักไม่อาจศึกษารอุตสาหกรรมที่มีอยู่ทั้งหมดได้ ทางที่ดีที่สุดคือเลือกศึกษาอุตสาหกรรมเพียงบางรายที่สามารถอธิบายลักษณะของกลุ่มได้ ดังนั้นการคัดเลือกอุตสาหกรรมที่จะทำการศึกษา จึงต้องเลือกอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน เพื่อให้ผลการศึกษสามารถอธิบายลักษณะและแนวทางการพัฒนาของอุตสาหกรรมกลุ่มนั้นๆได้ การศึกษาเฉพาะรายเป็นรายๆไปอาจไม่เป็นประโยชน์เท่าที่ควร หากรายเหล่านั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน หากเปรียบเทียบกับเวลาและทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียในการศึกษาอาจไม่คุ้มค่า การใช้ตัวแทนของอุตสาหกรรมเพื่อทำการศึกษแบบเจาะลึกจำเป็นต้องศึกษาอุตสาหกรรมทั้งหมดที่มีอยู่ให้มากที่สุด แล้วจึงนำมาคัดเลือกหาตัวแทนในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้ผลการศึกษาจากตัวแทนกลุ่มแบบเจาะลึกสามารถอ้างอิงกลับไปสู่อุตสาหกรรมในภาพรวม หรือสามารถอธิบายอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ทั้งหมด หากรัฐบาลกำหนดนโยบายการพัฒนาใดๆ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในกลุ่มควรได้รับประโยชน์ทั้งหมดไม่ควรได้รับประโยชน์เฉพาะรายที่ศึกษา

เพื่อให้สอดคล้องและเป็นไปตามเกณฑ์การคัดเลือกทั้ง ๓ เกณฑ์ที่กล่าว การศึกษาวิจัยได้เริ่มต้นจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยบางชิ้นได้ศึกษาอุตสาหกรรมหมู่บ้านเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย บางชิ้นศึกษาเป็นหลัก และบางชิ้นก็ศึกษาเป็นเพียงสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน เพื่อนำไปสู่เรื่องที่ตนมุ่งศึกษาเท่านั้น ไม่มีความประสงค์จะศึกษาอุตสาหกรรมหมู่บ้านอย่างแท้จริง แม้ว่าข้อมูลบางอย่างเกี่ยวกับอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยสามารถนำมาจากงานวิจัยบางชิ้นได้บ้าง แต่รายละเอียดและข้อมูลลึกๆก็มีน้อยมาก งานวิจัยที่ทำในภูมิภาคนี้มักเป็นเรื่องของการเกษตร เรื่องการอุตสาหกรรมมีค่อนข้างน้อย การอุตสาหกรรมในภูมิภาคนี้ที่เป็นอุตสาหกรรมจริงๆยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับคนท้องถิ่น ข้อมูลทางด้านอุตสาหกรรมหมู่บ้านซึ่งส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนสามารถใช้ประโยชน์ได้บ้างแต่ไม่มากนัก โดยนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานก่อนที่จะเก็บข้อมูลในสนาม อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ได้อีกก็เป็นประโยชน์อยู่บ้างช่วยให้ประหยัดเวลาในการหาข้อมูลพื้นฐานก่อนการวิจัย

หลังจากศึกษางานวิจัยที่มีอยู่แล้วขั้นตอนต่อไปคือการศึกษามูลฐานภาคสนาม ในการวางแผนคัดเลือกหมู่บ้าน จำเป็นต้องศึกษารายละเอียดของหมู่บ้านทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกข้างต้น การศึกษารายละเอียดของหมู่บ้านใช้ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้าน กชช.๒ ค. ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ การคัดเลือกได้คัด

เลือกหมู่บ้านทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีข้อมูลบ่งชี้ว่ามีอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน เนื่องจากข้อมูล กชช. ๒ ค. เป็นข้อมูลที่เก็บในระบบฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ดังนั้นการคัดเลือกจึงใช้ตัวบ่งชี้อาชีพและแหล่งรายได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นตัวคัดเลือกข้อมูล หากชาวบ้านมีอาชีพหรือแหล่งรายได้ของชาวบ้านมาจากอุตสาหกรรม รายชื่อหมู่บ้านและรายละเอียดของหมู่บ้านนั้นจะถูกเลือกออกมาทั้งหมด สำหรับแหล่งรายได้ของชาวบ้านจากอุตสาหกรรมนั้นหมายรวมถึงแหล่งรายได้ทั้งที่เป็นรายได้หลัก รายได้รอง หรือรายได้เสริม หากมาจากการงานอุตสาหกรรมก็จะอยู่ในข่ายถูกเลือกทั้งหมด เหตุที่ต้องเลือกทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นรายได้หลักหรือรายได้รองหรือรายได้เสริมเป็นเพราะในการเก็บข้อมูล ชาวบ้านบางคนไม่แน่ใจว่า รายได้จากอุตสาหกรรมของตนเองเป็นรายได้ชนิดใดของครอบครัว บางรายให้ข้อมูลว่ารายได้จากอุตสาหกรรมเป็นรายได้เสริม แต่เมื่อคำนวณตัวเงินแล้วเป็นรายได้มากกว่ารายได้แหล่งอื่นทั้งหมด ดังนั้นเพื่อป้องกันข้อมูลตกหล่นหรือถูกละเลยไปจึงจำเป็นต้องคัดเลือกข้อมูลออกมาทั้งหมดดังกล่าว ข้อมูล กชช. ๒ ค. ที่ใช้เป็นข้อมูลปี ๒๕๓๓

จากวิธีการดังกล่าว สามารถคัดเลือกหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีอุตสาหกรรมหมู่บ้านประกอบการอยู่ทั้งหมด ๑๐๗ หมู่บ้าน จากการศึกษาในรายละเอียดพบว่ามี ๓๐ หมู่บ้านที่น่าสนใจศึกษาแบบเจาะลึก ปัญหาจากการหาข้อมูลจากฐานข้อมูล กชช. ๒ ค. คือข้อมูลรายละเอียดการประกอบการอุตสาหกรรมในแต่ละหมู่บ้านมีไม่มากนัก มีเพียงข้อมูลที่ระบุว่ามีการประกอบประเภทใดดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านบ้าง ด้วยเหตุนี้รายชื่อทั้ง ๑๐๗ หมู่บ้านจึงถูกคัดเลือกออกมาในรอบแรก แต่หลังจากศึกษาในรายละเอียดก็มีจำนวนหมู่บ้านมากกว่าครึ่งถูกคัดออกไป เพราะไม่สอดคล้องกับเกณฑ์การคัดเลือกและวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

หลังจาก ๓๐ หมู่บ้านถูกคัดเลือก ขั้นตอนต่อไปเป็นการสำรวจพื้นที่หาข้อมูลสนามหมู่บ้านทั้ง ๓๐ หมู่บ้านตั้งอยู่ในเขต ๗ จังหวัดกระจายไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันได้แก่ อุบลราชธานี บิโสธร นครราชสีมา ขอนแก่น หนองคาย อุดรธานี และมหาสารคาม ดังนั้นการสำรวจภาคสนามจึงจำเป็นต้องเดินทางเกือบทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือและต้องใช้เวลามากในการเดินทางไปและกลับอยู่หลายเดือน การคมนาคมมีการเปลี่ยนแปลงเส้นทางไปบ้างจากข้อมูลที่ได้รับตามแผนที่และข้อมูล กชช. ๒ ค. บางเส้นทางมีการตัดถนนใหม่ บางหมู่บ้านมีชื่อไม่เหมือนในเอกสารข้อมูลที่มีอยู่ในมือ ทำให้ต้องเสียเวลาสอบถามและค้นหาหมู่บ้านพอสมควร จากการสอบถามกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และข้าราชการกรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน และศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าบางหมู่บ้านที่เคยมีอุตสาหกรรมประกอบการอยู่ อุตสาหกรรมบางชนิดได้ล้มเลิกไปแล้ว หรือบางชนิดก็ไม่

ปรากฏว่ามีการประกอบการแต่อย่างใด ซึ่งการสอบถามจากฝ่ายต่างๆก็ได้ช่วยปรับปรุงข้อ
 รุงที่มีอยู่ให้ทันสมัยขึ้นมาก ทำให้การสำรวจพื้นที่เป็นเสมือนการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของหมู่
 บ้านที่มีการประกอบการอุตสาหกรรมรอบแรก ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในรอบแรกนี้ช่วยให้
 ทราบถึงธรรมชาติของอุตสาหกรรมในหมู่บ้านต่างๆ เช่น ลักษณะของอุตสาหกรรม วิถีชีวิต
 ของชาวชนบทที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมนั้น สาเหตุการเกิดอุตสาหกรรมชนิดต่างๆในหมู่
 บ้าน กระบวนการผลิตตลอดจนธุรกิจในอุตสาหกรรมเหล่านั้น ฯลฯ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา
 ในรอบแรกนี้ได้นำไปวิเคราะห์เพื่อแยกประเภทของอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียง
 เหนือเพื่อทำการศึกษาเชิงปริมาณในรายละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

รายชื่อของทั้ง ๓๐ หมู่บ้านที่ทำการศึกษาได้แก่:

๑. บ้านห้วยทราย ตำบลพานพร้าว อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
 อุตสาหกรรม: การทำเส้น
๒. บ้านโพนสวรรค์ ตำบลสระใคร อำเภอเมืองฯ จังหวัดหนองคาย
 อุตสาหกรรม: การทำผ้าห่ม
๓. บ้านนาซ่า ตำบลนาซ่า อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุดรธานี
 อุตสาหกรรม: การทอผ้า และตัดเย็บเสื้อผ้าฝ้าย
๔. บ้านหม้อดิน บ้านเชียง บ้านปลู และบ้านคำอ้อ ตำบลบ้านเชียง อำเภอ
 หนองหาน จังหวัดอุดรธานี
 อุตสาหกรรม: การทำหม้อดินโบราณ
๕. บ้านหม้อ ตำบลบ้านเขว้า อำเภอเมืองฯ จังหวัดมหาสารคาม
 อุตสาหกรรม: การทำเครื่องปั้นดินเผา
๖. บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี
 อุตสาหกรรม: การทำเครื่องทองเหลือง
๗. บ้านสร้างมิ่ง หมู่ ๖ และบ้านสร้างมิ่ง หมู่ ๗ ตำบลหนองเมือง อำเภอม่วง
 สามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี
 อุตสาหกรรม: การเจียรไนพลอย
๘. บ้านกระเจา บ้านศรีฐาน บ้านเตาไห บ้านโพศรี บ้านโพไทร บ้านหนอง
 เป็ด บ้านกุศสำโรง และบ้านป่าตอง ตำบลกระเจา และตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จัง
 หัดยโสธร
 อุตสาหกรรม: การทำหมอน เบาะรองนั่ง

๘. บ้านโนนชัย ตำบลโนนหัน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

อุตสาหกรรม: การทอผ้าฝ้าย

๑๐. บ้านโนนหันเรือ บ้านโนนสะทอน บ้านบะยาว ตำบลกุดกว้าง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

อุตสาหกรรม: การเจียรไนพลอย

๑๑. บ้านหนองตม ตำบลหนองตม อำเภอเมืองฯ จังหวัดขอนแก่น

อุตสาหกรรม: การเจียรไนพลอย

๑๒. บ้านโคกล่าม บ้านสาวะถี ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมืองฯ จังหวัดขอนแก่น

อุตสาหกรรม: การซ่อมปะแหวน

๑๓. บ้านนาแก บ้านนกออก บ้านทุ่งจาน ตำบลนาแก และตำบลนกออก อำเภอปากซัน จังหวัดนครราชสีมา

อุตสาหกรรม: การทอผ้าไหม

ซึ่งจากการแยกประเภทของอุตสาหกรรมใน ๓๐ หมู่บ้านที่กล่าว สามารถรวมกลุ่มของอุตสาหกรรมหมู่บ้านที่จะทำการศึกษาได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆดังนี้:

ก. กลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้าน

หมายถึงอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตมาตั้งแต่อดีต จนกลายเป็นวัฒนธรรมสืบทอดกันมายาวนาน อุตสาหกรรมบางชนิดในประเภทนี้ทำการผลิตสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แต่บางชนิดก็เริ่มทำการผลิตได้ไม่นานนัก อย่างไรก็ตามก็ดีอุตสาหกรรมประเภทนี้มักมีวัฒนธรรมการผลิตที่สอดคล้องประสานกับวิถีชีวิตชนบทใช้วัสดุที่มีภายในท้องถิ่นทำการผลิต และใช้ทักษะการผลิตที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ในอดีตทำการผลิตสินค้าและของใช้เพื่อใช้ในครัวเรือน ต่อมาเมื่อการผลิตมากขึ้นหรือบางครั้งเรือนไม่สามารถผลิตได้ก็เกิดมีการซื้อขายกัน ปัจจุบันผลิตเป็นอุตสาหกรรมคือผลิตเป็นจำนวนมากและผลิตเพื่อขายมากกว่าผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน อุตสาหกรรมประเภทนี้ได้แก่ การทอเสื่อกก การทอผ้าฝ้าย การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องใช้ทองเหลือง และการทำหมอนขิด

ข. กลุ่มอุตสาหกรรมใช้ฝีมือ

หมายถึงอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ทักษะฝีมือในการผลิต ซึ่งแต่เดิมอุตสาหกรรมประเภทนี้ไม่ค่อยพบในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากนัก การผลิตผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของอุตสาหกรรมประเภทนี้อาจมีการฝึกฝนทักษะฝีมือ หรือจากรูปแบบการผลิตมาจากภายนอกภูมิภาค หรือชาวบ้านบางคนเคยไปทำงานต่างถิ่นมาก่อน ครั้นกลับมาบ้านเกิดก็นำทักษะฝีมือ

นั้นมาเผยแพร่จนสามารถประกอบการอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ฝีมือการผลิตนั้นได้ เป็นต้น ชาวบ้านบางคนไม่เคยไปทำงานต่างถิ่นแต่เรียนรู้จากเพื่อนหรือญาติหรือฝึกทำงานไปด้วยเรียนรู้ไปด้วยก็มี อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมประเภทนี้ต้องใช้ทักษะฝีมือในการผลิต บางชนิดอาจใช้ฝีมือมากแต่บางชนิดก็ใช้ฝีมือไม่มากนัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการผลิต แต่การที่นำมารวมเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมใช้ฝีมือกลุ่มเดียวกันก็เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์เพราะการใช้ฝีมือในการผลิตก็เป็นลักษณะเฉพาะของอุตสาหกรรมประเภทนี้ที่แตกต่างจากอุตสาหกรรมประเภทอื่น ในภูมิภาคนี้ อุตสาหกรรมในประเภทนี้ได้แก่ การทำเครื่องปั้นดินเผาโบราณซึ่งใช้ฝีมือในการขึ้นรูปและเขียนสีให้เหมือนของโบราณ และการเจียรไนเพชรเทียม พลอยและหินสี ซึ่งใช้ฝีมือในการเจียรไนให้สวยงามและมีราคา

ค. กลุ่มอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิต

หมายถึงอุตสาหกรรมที่รับช่วงต่อการผลิตมาจากโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มาทำการผลิตในหมู่บ้าน อุตสาหกรรมประเภทนี้เป็นการผลิตบางส่วนหรืออาจจะผลิตทั้งหมดของผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป อุตสาหกรรมใหญ่ในเมืองจะเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบและอุปกรณ์การผลิตมาให้ ชาวบ้านในหมู่บ้านนำวัตถุดิบเหล่านั้นมาผลิตจนเสร็จแล้วส่งขายกลับคืนโรงงาน อุตสาหกรรมบางชนิดมีการคิดเฉพาะค่าแรงการผลิตให้แก่ผู้ผลิตในหมู่บ้าน แต่บางชนิดเป็นการซื้อวัตถุดิบและเครื่องมือมาผลิตเมื่อผลิตเสร็จก็ขายคืนให้โรงงานใหญ่ ในระบบนี้โรงงานหรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่จะเป็นผู้รับผิดชอบทางด้านการตลาด และการควบคุมคุณภาพการผลิต ชาวบ้านผู้รับช่วงต่อการผลิตไม่ต้องกังวลเรื่องการจำหน่ายแต่อย่างใด อุตสาหกรรมประเภทนี้ได้แก่ การซ่อมปะแหวน การทอผ้าไหม และการทำผ้าห่ม

ในการเก็บข้อมูลนอกจากจะเก็บข้อมูลรายละเอียดเชิงคุณภาพแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณที่สามารถใช้อ้างอิงและให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้นจำเป็นต้องคัดเลือกหมู่บ้านและชนิดของอุตสาหกรรมที่สามารถเป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมแต่ละประเภทที่กล่าวข้างต้นเพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกัน หลังจากที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมแต่ละชนิดในแต่ละประเภทโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กล่าวแล้ว ก็สามารถคัดเลือกหมู่บ้านได้ทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้านจากจำนวน ๓๐ หมู่บ้าน เพื่อทำการศึกษารายละเอียดเชิงปริมาณโดยวิธีแบบสอบถาม หมู่บ้านที่คัดเลือกได้แก่

ก. กลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้าน คัดเลือกได้หมู่บ้านศรีฐาน และบ้านกระจาย อำเภอบัวดี จังหวัดยโสธร สาเหตุที่คัดเลือก ๒ หมู่บ้านนี้เพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มเพราะมีผู้ผลิตมาก อีกทั้งอุตสาหกรรมที่ชาวบ้านทำก็เป็นอุตสาหกรรมที่ชาวบ้านในหมู่บ้านอีสานทั่วไปทำ มีชาวบ้านประมาณ ๔๐๐ครัวเรือนจาก ๒ หมู่บ้านนี้ได้ร่วม

ในอุตสาหกรรมการทำหมอนชิด(หมอนขวาน) อุตสาหกรรมการทำหมอนชิดเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นที่พบได้โดยทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ ๒ หมู่บ้านดังกล่าวเป็นแหล่งผลิตแหล่งใหญ่ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านมีส่วนร่วมกันมาก ในขณะที่หมู่บ้านอื่นที่ผลิตมากมีชาวบ้านร่วมในอุตสาหกรรมเพียง ๖๐-๑๐๐ ครอบครัวเท่านั้น อุตสาหกรรมชนิดอื่นในกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้านนี้มีแหล่งผลิตที่มีผู้ผลิตไม่มากนักไม่อาจเก็บข้อมูลเชิงปริมาณได้ เช่น การทอผ้าฝ้าย ก็มีผู้ผลิตไม่มากนักในปัจจุบัน หากที่จะหาแหล่งผลิตที่มีผู้ผลิตมากพอที่จะเก็บข้อมูลเชิงปริมาณได้ ดังนั้นการทอผ้าฝ้ายจึงเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพแทน การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องทองเหลือง ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นเดียวกัน มีแหล่งผลิตและผู้ผลิตที่ยังคงทำการผลิตอยู่น้อยมาก อุตสาหกรรมพื้นบ้านในปัจจุบันมีผู้ผลิตไม่มากนักเมื่อเทียบกับในอดีต และเป็นเหตุผลอย่างหนึ่งที่อุตสาหกรรมเล็กๆที่มีผู้ผลิตไม่มากนักไม่ถูกเลือกเพื่อใช้แบบสอบถามศึกษาเชิงปริมาณ แต่ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพแทนซึ่งจะให้ผลได้ดีกว่า

ข. กลุ่มอุตสาหกรรมใช้ฝีมือ คัดเลือกได้หมู่บ้านโนนพันเรือ บ้านโนนสะทอนและบ้านบะยาว ตำบลกกม่วง อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น และบ้านสร้างมิ่งหมู่ ๖ บ้านสร้างมิ่งหมู่ ๗ ตำบลหนองเมือง อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี สาเหตุที่คัดเลือกเพราะก็คล้ายกับเหตุผลที่คัดเลือกหมู่บ้านในกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้านคือ หมู่บ้านเหล่านี้ชาวบ้านประกอบการอุตสาหกรรมเจียรไนเพชรเทียมเหมือนหมู่บ้านอื่น ซึ่งอุตสาหกรรมดังกล่าวมิใช่อุตสาหกรรมพื้นบ้านในภูมิภาคนี้แต่เป็นอุตสาหกรรมที่ค่อนข้างใหม่ แพร่หลายอย่างรวดเร็ว หลายหมู่บ้านประกอบการอยู่ หากพิจารณาว่าอุตสาหกรรมนี้เป็นอุตสาหกรรมรับช่วงต่อการผลิตก็อาจมีลักษณะดังกล่าว แต่เหตุผลที่จัดเข้าไปในกลุ่มอุตสาหกรรมใช้ฝีมือเพราะมีลักษณะของการใช้ฝีมือการผลิตเด่นชัดกว่าลักษณะของการรับช่วงต่อการผลิต อุตสาหกรรมเจียรไนในหมู่บ้านที่คัดเลือกเป็นแหล่งที่มีผู้ประกอบการมาก เหมาะที่จะใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาโบราณซึ่งมีแหล่งผลิตไม่มากนักและมีการผลิตเฉพาะแหล่ง จะเห็นได้ว่าการเลือกอุตสาหกรรมเจียรไนเพื่อเป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมในกลุ่มนี้ในการศึกษา น่าจะเหมาะสมกว่า เพราะสามารถใช้เป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมชนิดเดียวกันในหลายๆหมู่บ้าน และจะมีลักษณะที่ใช้เป็นตัวแทนของอุตสาหกรรมกลุ่มการใช้ฝีมือชนิดอื่นๆได้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการศึกษาอุตสาหกรรมเจียรไนในรายละเอียดย่อมมีประโยชน์ในอนาคต เพราะมีแนวโน้มว่าอุตสาหกรรมนี้จะแพร่ขยายไปในหมู่บ้านอีสานอีกมาก อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมที่เหลือในกลุ่มนี้ที่มีได้ศึกษาเชิงปริมาณก็ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ มิได้ละทิ้งแต่อย่างใด

ค. กลุ่มอุตสาหกรรมรับช่วงต่อการผลิต คัดเลือกได้หมู่บ้านนาแก บ้านนกกอก และบ้านทุ่งจาน ตำบลนาแก และตำบลนกกอก อำเภอบึงกุ่ม จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นตัวแทนกลุ่มในการศึกษา ชาวบ้านในหมู่บ้านเหล่านี้ได้รับช่วงต่อการทอผ้าไหมจากโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ในเขตเมืองมาทำการผลิตในหมู่บ้านซึ่งประกอบการมาได้ประมาณ ๗ ปี อุตสาหกรรมชนิดอื่นในกลุ่มนี้ เช่นการซ่อมปะแหวน และการทำผ้าห่ม ประกอบการในหมู่บ้านอีสานมาประมาณ ๓-๕ ปี แม้ว่าอุตสาหกรรมซ่อมปะแหวนจะสามารถใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มในการศึกษาได้อย่างดีแต่อุตสาหกรรมดังกล่าวก็เคยหยุดการผลิตไปช่วงหนึ่งเพราะความต้องการของตลาดผันผวน กิจกรรมของโรงงานที่เคยเป็นผู้ส่งต่อการผลิตได้ลดการผลิตลงและเพิ่งกลับมาขยายการผลิตอีกครั้งเมื่อไม่นานนี้ อุตสาหกรรมผ้าห่มก็เช่นเดียวกันเคยแพร่หลายในหมู่บ้านชนบทของหนองคายมาระยะหนึ่งแต่ภายหลังอุตสาหกรรมนี้ก็ได้หายไปจากหมู่บ้าน ชาวบ้านหันไปทำการผลิตอย่างอื่นแทน ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวในบทต่อไป จะเห็นได้ว่าการทอผ้าไหมเป็นอุตสาหกรรมที่ประกอบการมาเป็นเวลานานกว่า ยิ่งไปกว่านั้นการทอผ้าไหมก็เป็นสิ่งที่คนอีสานคุ้นเคยและผลิตในหลายหมู่บ้าน กระจายอยู่ทั่วทั้งภาคมาเป็นเวลานานกว่า ๔๐ ปี หากมีการพัฒนาอุตสาหกรรมดังกล่าวก็จะสามารถช่วยผู้ผลิตรายอื่นได้อีก ดังนั้นการเลือกศึกษาอุตสาหกรรมไหมในหมู่บ้านที่คัดเลือกจึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อชาวอีสานจำนวนมากกว่า อุตสาหกรรมไหมในหมู่บ้านที่คัดเลือกเป็นแหล่งผลิตใหญ่ที่ใช้ระบบรับช่วงต่อการผลิต มีประมาณ ๒๐๐ ครัวเรือนในหมู่บ้านเหล่านี้ที่ทำการทอผ้าไหม ส่วนหมู่บ้านอื่นๆที่ทอผ้าไหมมีชาวบ้านทำการผลิตเพียง ๓๐-๔๐ ครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้านทำการผลิตเท่านั้น และการผลิตในหมู่บ้านอื่นก็เป็นลักษณะการลงทุนเอง ขายเอง ไม่ได้มีลักษณะการรับช่วงต่อการผลิตดังความประสงค์ที่จะศึกษา เพื่อให้เป็นตัวแทนของกลุ่มอุตสาหกรรมนี้แต่อย่างใด

จากเหตุผลดังกล่าวเชื่อว่าการแยกกลุ่มศึกษาเป็น ๓ ประเภท ของอุตสาหกรรมหมู่บ้านจะช่วยให้ง่ายต่อการเข้าใจและสะดวกในการวิเคราะห์มากขึ้น อีกทั้งหมู่บ้านที่คัดเลือกเพื่อเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มในการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม จะสามารถให้ภาพเชิงปริมาณได้เด่นชัด สามารถเปรียบเทียบได้เป็นอย่างดี

๒.๕ การเก็บข้อมูล

จากการแบ่งกลุ่มอุตสาหกรรมหมู่บ้านออกเป็น ๓ กลุ่มเพื่อศึกษาตามข้อ ๒. การออกแบบแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลใน ๑๐ หมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริ

มาจึงต้องแบ่งเป็น ๓ แบบเช่นเดียวกันเพื่อให้เหมาะกับลักษณะของอุตสาหกรรมแต่ละประเภท แม้ว่ารายละเอียดของแต่ละแบบสอบถามจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่โครงสร้างหลักจะคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้อย่างเดียวกัน แบบสอบถามได้ออกแบบเพื่อใช้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องหรือประกอบการในอุตสาหกรรม ในหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือก คำถามในแบบสอบถามจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือน ข้อมูลพื้นฐานทางด้านการเกษตร รายได้ของครอบครัว การใช้จ่ายเงินจากรายได้ที่ได้จากการอุตสาหกรรม ความเกี่ยวพันระหว่างการเกษตรกับอุตสาหกรรม การเกี่ยวข้องหรือลักษณะการทำงานในอุตสาหกรรม ผลกระทบของอุตสาหกรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัว การเดินทางไปทำงานต่างถิ่นของสมาชิกในครอบครัว พัฒนาการของอุตสาหกรรมที่ทำในทัศนะผู้ประกอบการหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการผลิตเมื่อเทียบกับในอดีตที่ผ่านมา การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในการผลิตของผู้ผลิตหรือผู้มีส่วนร่วมในการผลิต ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการประกอบการอุตสาหกรรมหมู่บ้าน และผลกระทบของอุตสาหกรรมหมู่บ้านต่อสังคมและชุมชนในหมู่บ้านและชนบท

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของแบบสอบถามอาจแบ่งเป็นกลุ่มคำถามกลุ่มใหญ่ๆ ได้ ๓ กลุ่ม คือ ส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานครอบครัวและทรัพย์สินของครัวเรือนของชาวบ้านที่มีส่วนร่วมในอุตสาหกรรม ส่วนที่สองเป็นส่วนที่เกี่ยวกับรายได้ของครัวเรือนแหล่งที่มาของรายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือน ส่วนที่สามเป็นการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต ทัศนะของผู้ผลิต แนวโน้มและผลกระทบของอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน รายละเอียดของแบบสอบถามแต่ละแบบได้แสดงไว้ในภาคผนวก

ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณตามแบบสอบถามได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างครัวเรือนในหมู่บ้านเพื่อสัมภาษณ์ ขนาดของตัวอย่างขึ้นกับจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้านแต่ละแห่งที่เก็บข้อมูล จำนวนตัวอย่างที่ใช้คิดเป็นร้อยละได้ประมาณร้อยละ ๒๐ ของจำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้านที่คัดเลือกเพื่อศึกษา อุตสาหกรรมหมู่บ้านในกลุ่มอุตสาหกรรมพื้นบ้านได้คัดเลือกหมู่บ้านกระจายและบ้านศรีฐาน จังหวัดยโสธร เป็นแหล่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม เนื่องจากจำนวนครัวเรือนใน ๒ หมู่บ้านดังกล่าวมีประมาณ ๔๐๐ ครัวเรือนที่ร่วมในการประกอบการหรือร่วมในการผลิตอุตสาหกรรมทำหมอน ดังนั้นจึงได้สุ่มตัวอย่างคัดเลือก ๑๐๐ ครัวเรือนเพื่อสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนตามแบบสอบถามอุตสาหกรรมหมู่บ้านกลุ่มที่สองคือกลุ่มอุตสาหกรรมที่ใช้ฝีมือในการผลิต กลุ่มนี้ได้คัดเลือก บ้านสร้างมิ่งหมู่ ๖ และบ้านสร้างมิ่งหมู่ ๗ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นแหล่งเก็บข้อมูล ซึ่งได้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตาม

แบบสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนที่รวมในอุตสาหกรรมเจียระไนจำนวน ๑๐๐ ครัวเรือน จากจำนวน ๔๐๐ ครัวเรือน ในกลุ่มอุตสาหกรรมประเภทที่สองนี้ได้กำหนดการเก็บข้อมูล จาก ๒ แหล่งผลิตคือแหล่งผลิตจังหวัดอุบลราชธานีและแหล่งผลิตจังหวัดขอนแก่น เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ครอบคลุมมากที่สุด สำหรับแหล่งผลิตจังหวัดขอนแก่นนั้นมีครัวเรือนที่รวมในการ ผลิตประมาณ ๒๕๐ ครัวเรือน ดังนั้นจึงทำการสัมภาษณ์ประมาณ ๕๐ ครัวเรือนจากแหล่ง ผลิตขอนแก่นโดยได้สัมภาษณ์ผู้ผลิตในหมู่บ้านโนนพันเรือ บ้านโนนสะทอน และบ้านบะยาว อ. หนองเรือ จังหวัดขอนแก่น แม้ว่าใน ๓ หมู่บ้านดังกล่าวจะมีจำนวนประชากรมาก แต่เมื่อ เทียบร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมเจียระไนแล้วพบว่ามีจํานวนน้อยกว่าแหล่งผลิตที่บ้านสร้างมิ่ง ดังนั้นการเก็บข้อมูลจึงเก็บข้อมูลตัวอย่างน้อยกว่า อุตสาหกรรมหมู่บ้านกลุ่มที่สามซึ่งเป็นอุตสาหกรรมรับช่วงต่อการผลิตได้คัดเลือกหมู่บ้านนาแก บ้านนกกอก และบ้านทุ่งจาน จังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จาก ๓ หมู่บ้านนี้มีครัวเรือนที่รวมในอุตสาหกรรมทอผ้าไหมอยู่ประมาณ ๓๐๐ ครัวเรือน จึง ได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๗๐ ครัวเรือน อนึ่งการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนเพื่อทำ การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามทุกกลุ่มทำการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบ โดยพยายามให้มี การกระจายของตัวอย่างครอบคลุมหมู่บ้านที่คัดเลือกทั้งหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการกระจุกตัว ของตัวอย่างอยู่ในกลุ่มชาวบ้านกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จากการสุ่มตัว อย่างทั้ง ๓ กลุ่มอุตสาหกรรมได้จำนวนตัวอย่างเพื่อทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณทั้งสิ้น ๓๒๐ ตัวอย่าง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณอย่างหนึ่ง คือ ข้อมูลที่เป็นตัว เลข โดยเฉพาะข้อมูลที่เป็นรายได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านจากแหล่งต่างๆค่อนข้างที่จะเก็บข้อ มูลได้ยาก ปัญหานี้เกิดขึ้นเพราะการวิจัยมุ่งเก็บตัวเลขทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้มี ส่วนร่วมในอุตสาหกรรมหมู่บ้าน เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเปอร์เซ็นต์ของรายได้จากอุตสาหกรรมเทียบกับรายได้จากแหล่งอื่น ในแง่ของชาวบ้านเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มิได้เก็บ หักรายรับรายจ่ายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งรายได้จากแหล่งต่างๆารายได้จากแหล่ง ใดเป็นจำนวนเท่าใด จึงเป็นการยากที่จะได้ข้อมูลเหล่านี้ ผู้วิจัยต้องขอร้องให้ผู้ตอบ แบบสอบถามทบทวนความทรงจำในรอบปีที่ผ่านมาซึ่งบางครั้งก็ต้องใช้เวลาค่อนข้างมากกว่า จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง วิธีการอย่างหนึ่งเพื่อจะให้ได้ข้อมูลรายได้ ของครัวเรือนก็โดยการตั้งคำถามเกี่ยวกับรายจ่ายเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกัน และกัน โดยทั่วไปชาวบ้านในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะใช้จ่ายทันทีที่มีรายได้เพราะ โอกาสที่มีรายได้มีไม่บ่อยมากนัก ประกอบกับความจำเป็นต้องใช้จ่ายมืออยู่มากและตลอด

เวลา ชาวบ้านในภูมิภาคนี้ก็มีโอกาสเก็บเงินเพื่อให้มีเงินก้อนก่อนข้างน้อยนอกจากจะมีแผนการเก็บเงินเพื่อซื้อจักรยานยนต์หรือสร้างบ้าน ดังนั้นการตั้งคำถามเกี่ยวกับรายจ่ายจึงเป็นวิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลรายได้เป็นอย่างดี

ปัญหาอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากความยากลำบากในการเก็บข้อมูลด้านตัวเลขแล้ว การเก็บข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็มีความยากลำบากเช่นเดียวกัน ในการศึกษาวิจัยนี้ต้องการจะศึกษาผลกระทบต่องานชุมชนอื่นเนื่องมาจากการอุปถัมภ์หรือการประกอบการอุตสาหกรรมในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติและมีความเคยชินจนแยกไม่ออกว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงหรือมีอะไรที่เป็นผลกระทบต่องานชุมชนในหมู่บ้านบ้าง ปัญหานี้ได้แก้ไขโดยการถามหลายๆคำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้ตอบคำถามเกิดความคิดด้วยตัวของพวกเขาเอง แต่ทั้งนี้ก็ได้ระมัดระวังมิให้เป็นคำถามแบบชี้นำเพื่อให้ชาวบ้านตอบ มิฉะนั้นข้อมูลที่ได้อาจเป็นคำตอบเอาใจผู้สัมภาษณ์ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริง

ปัญหาสุดท้ายในการเก็บข้อมูลในหมู่บ้านคือชาวบ้านมักเบื่องานที่จะตอบคำถามยาวๆที่ใช้เวลานานเกินไป ยกเว้นบางรายเท่านั้นที่เกิดความสนใจอยากพูดคุยกับผู้สัมภาษณ์นานๆ อย่างไรก็ตามการเก็บข้อมูลได้พยายามหลีกเลี่ยงการถามคำถามที่ใช้เวลานานเกินไป โดยเฉพาะแบบสอบถามก็ได้ออกแบบเพื่อให้ใช้เวลาสัมภาษณ์ไม่เกิน ๓๐ นาทีต่อรายเพื่อให้ผู้ตอบไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยในการตอบและตั้งใจที่จะให้ข้อมูลที่จริงมากที่สุด นอกจากนั้นการสัมภาษณ์บางครั้งทำในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์กำลังทำงาน ดังนั้นเพื่อให้เป็นการรบกวนการทำงานของผู้ตอบมากนักจึงต้องใช้เวลาสัมภาษณ์ที่ไม่ให้นานจนเกินไป

๒.๖ ระยะ เวลา เก็บข้อมูล

ตุลาคม ๒๕๓๔ - มีนาคม ๒๕๓๖

๒.๗ การประมวลผลข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาใส่รหัสในใบให้รหัส(coding sheet) แล้วนำไปบันทึกข้อมูลเข้าเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ การประมวลผลข้อมูลได้ใช้โปรแกรม SPSS+ สำหรับไมโครคอมพิวเตอร์ โดยแยกประมวลผลเป็น ๓ กลุ่มอุตสาหกรรมหลัก ของอุตสาหกรรมหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลสัดส่วนร้อยละ เพื่อแสดงลักษณะที่เด่นชัดในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม และลักษณะที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลบางประการของแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมได้ทำการเปรียบเทียบกับกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น เพื่อดูลักษณะที่เหมือนกันและลักษณะที่แตกต่างกัน ในบางกรณีได้ทำการทดสอบ Chi-square เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนั้นยังได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค MCA (Multiple Classification Analysis) เพื่อดูความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปรอีกด้วย

จากเทคนิคการประมวลผลข้อมูลต่างๆดังกล่าว เชื่อว่าจะทำให้ได้ภาพการวิเคราะห์ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถตอบคำถามที่ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้แต่แรกได้

๒.๘ อธิบายความหมายของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการอ่านรายงานการวิจัย ผู้วิจัยใคร่ขอบัญญัติศัพท์และอธิบายความหมายไว้ดังนี้

"อุตสาหกรรมหมู่บ้าน" ในรายงานการวิจัยนี้หมายถึง อุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกลตัวเมือง การประกอบการอุตสาหกรรมดำเนินการโดยชาวบ้านในหมู่บ้าน ขนาดของอุตสาหกรรมไม่ใหญ่โตมากนัก การลงทุนไม่มาก ใช้คนงานจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือขนาดกลางในเมือง